

גדול לימוד שמביא לידי מעשה (יז).

הגמרא במסכת בבא-קמא טז: אומרת על חזקיה המלך: "וכבוד עשו לו במותו¹, - מלמד שהושיבו ישיבה על קברו. פליגי בה רבי נתן ורבנן, חד אמר שלושה (ברש"י - שלושה ימים הושיבו שם ישיבה), וחד אמר שבעה (ימים), ואמרי לה שלושים. תנו רבנן: יוכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלושים וששה אלף חלוצי כתף, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה: והלא לפני אחאב עשו כן, אלא שהניחו ספר-תורה על מטתו, ואמרו: קיים זה (חזקיהו) מה שכתוב בזה (בתורה). והאידנא נמי עבדינן הכי², אפוקי מפקינן, אנוחי לא מנחינן (על מטתו לא מנחינן), ואיבעית אימא, אנוחי נמי מנחינן, קיים לא אמרינן. אמר רבה בר בר חנה: הוה אזילנא בהדיה דרבי יוחנן למשאל שמעתא. כי הוה עייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מלתא לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך, והדר אמר לן: אפילו קיים אמרינן, לימד לא אמרינן". ושואלת הגמרא: "והאמר מר: גדול לימוד תורה שהלימוד מביא לידי מעשה? לא קשיא - הא למיגמר הא לאגמורי". - כאן ללמוד לעצמו, וכאן ללמד לאחרים. ויש דיעות שונות להסביר שאלתה של הגמרא ופירושה התשובה.

שיטת רש"י

רש"י מסביר ששאלת הגמרא "והאמר מר - גדול לימוד תורה שהלימוד מביא לידי מעשה?", היא על דברי רבי יוחנן, שאמר שגם היום אומרים קיים, אבל משום כבודו של חזקיה אנחנו לא אומרים "לימד זה מה שכתוב בזה". [יוצא אם כן, שרבי יוחנן סובר שללמד אחרים היא מדרגה גבוהה יותר מלקיים את התורה, ולכן אף-על-פי שהיום אומרים "קיים", לא אומרים "לימד", מכיון שמדרגה גבוהה זאת שמורה לחזקיה בלבד]. ועל זה שואלת הגמרא, "והרי גדול לימוד שמביא לידי מעשה", ולכן יוצא שהמעשה הוא העיקר והוא חשוב יותר מהלימוד, ולכן דברי רבי יוחנן אינם מובנים, שכן נפקא לן שהמדריגה הגבוהה יותר היא קיום המצוות,

1. דברי-הימים-ב לב ; לג.

2. וכן כתוב בטור-שולחן-ערך יורה-דעה סימן שדמ סעיף יט.

ואם כן מה הכבוד שאנו נותנים לחזקיה? הרי עדיף היה לשבחו שקיים את המצוות, מאשר זה שהוא חימד תורה. ועל זה מתרצת הגמרא: "הא למיגמר, הא לאגמורי"

ומסביר רש"י את התשובה כך - שכאשר אדם לומד לעצמו או באמת אומרים "גדול לימוד המביא לידי מעשה", ומעשה של היחיד גדול יותר מלימודו. אבל ללמד לאחרים הוא גדול יותר ממעשה, ולכן לא אומרים "לימד זה מה שכתוב בזה", כי זאת המדרגה העליונה, ולכן מחמת כבודו של חזקיהו רק אומרים "קיים". ואם כך, רבי יוחנן מסביר שאומרים את המדרגה הגבוהה ביותר, ללמד אחרים, לחזקיה, וזה פשר הכבוד שעשו לו במותו.

יוצא לפי דבריו, שהמדרגות של לימוד מעשה וללמד לאחרים הן:

1. ללמד לאחרים. היא המדרגה העליונה.
2. מעשה הוא אחרי ללמד אחרים, אבל מדרגה זו עדיפה מלימוד היחיד.
3. לימוד היחיד. המדרגה הנמוכה יותר.

שיטת רבנו תם במסכת בבא-קמא.

רבנו תם (המובא בתוספות שם ד"ה והאמר) מקשה על הבנתו של רש"י את המושג "גדול לימוד שמביא לידי מעשה". שרש"י הביין שהמעשה היא המטרה והמדרגה המועדפת, ויוצא שהלימוד הוא רק אמצעי להגיע למטרה זאת, ושאכן הוא פחות חשוב מהמעשה. רבנו תם סובר שלא כן פשט הדברים, אלא שהלימוד גדול יותר מהמעשה, וכן משמע מלשון האימרה "גדול לימוד שהלימוד מביא לידי מעשה". ומה שאומרים "קיים זה", בודאי הכוונה שגם למד שאי-אפשר לקיים אלא אם כן לומדים את התורה, כי הלימוד הוא המביא לידי מעשה, אבל המדרגה העליונה היא ללמד לאחרים שמביא את כולם לידי מעשה.

יוצא מדבריו שבמעשה, מדרגות הללמוד וללמד הן:

1. ללמד לאחרים. היא המדרגה העליונה (כמו רש"י).
2. ללמוד לעצמו עדיף ממעשה, אבל אינו גדול כמו ללמד לאחרים.
3. מעשה פחות מלימוד, וכל שכן מללמד.

שיטת התוספות במסכת קידושין.

התוספות בקידושין דף מ: ד"ה תלמוד, מסבירים את הגמרא כרש"י אצלינו, ואומרים: "למגמר לדידיה ודאי מעשה עדיף, אבל לאגמורי אחרינא ודאי עדיף טפי ממעשה. הלכך לימד לאחריני לא אמרינן". יוצא אם כן, שכאן סובר התוספות בדיוק כרש"י בבבא-קמא, ולא כרבנו תם שם. וכך הוא סדר הדרגות:

1. ללמד לאחרים עדיף מכל שאר הדרגות.
2. מעשה עדיף מלימוד.
3. ללמוד הוא שלב הכרחי, אבל אמצעי, ולכן הוא פחות ממעשה.

ישוב הניגוד שבין שתי שיטות בתוספות.

אם נתבונן בדברי התוספות בקידושין, בסוף דבריהם הם מביאים שיטת "יש מפרשים" שמתרצת הסתירה. וכך כתוב שם: "אדם שלא למד עדיין ובא לימלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו - למוד תחילה, לפי שאין עם הארץ חסיד, אבל אדם שלמד כבר, המעשה טוב יותר מלימוד". ולכן יוצא ששתי התוספות מדברים על מציאויות שונות. בבבא-קמא מדובר באדם שעדיין לא למד ובא לשאול במה עדיף לו להתעסק, או בודאי לימודו עדיף ממעשה, כי אי-אפשר לקיים את המצוות אלא אם כן ילמד. אבל בקידושין מדובר באדם שכבר למד, ואז המעשה עדיף מהלימוד.

(אמנם קצת קשה מלשון התוספות בבבא-קמא דף יז, שכן מדובר באנשים הבאים להספיד משהו, ואומרים "קיים זה וכו'", ולא מדובר במי שעדיין יכול ללמוד או לעשות, ובודאי שלא בא לשאול על סדר עדיפויות שלו, אלא מדובר בדיון ריאלי, מהו הסדר המועדף. וצריך עיון עדיין. ואולי יש לתרץ, שבאמת גם רבנו תם אצלינו סובר כרש"י, וסובר שהמעשה גדול מהלימוד, ובאמת אפשר לדייק כך מהתוספות בבבא-קמא.)

שיטת רב אחאי גאון (בעל השאלות).

בתוספות בבבא-קמא מובאת דעתו של רב אחאי גאון, המסביר את שאלת הגמרא "והאמר מר - גדול למוד שמביא לידי מעשה" בצורה שונה לחלוטין. - הוא סובר שהגמרא שואלת לא על דברי רבי יוחנן לרבה בר בר חנה, אלא על מעשיו של רבי יוחנן, איך הוא יצא מבית הכסא וקודם כל

הניח תפילין ובירך, ורק אחר כך ענה על שאלת רבה בר בר חנה, הרי גדול לימוד המביא לידי מעשה, והיה צריך קודם לענות על שאלתו שהיא לימוד, ורק אחר-כך להתעסק בעשיית המצוות. ועל זה עונה הגמרא - "הא למיגמר, הא לאגמורי" - שללמוד לעצמו הוא באמת גדול יותר ממעשה המצוות, מה שאינו כן ללמד לאחרים, ולכן הוא הניח תפילין לפני שהוא לימד לרבה בר בר חנה ותלמידיו האחרים. אם כך, הדברים הפוכים מהבנת רש"י ורבנו תם, והסדר הוא:

1. לימוד תורה לעצמו הוא המדרגה הגדולה ביותר.

2. המעשה הוא פחות מלימוד.

3. ללמד לאחרים. המדרגה הפחותה מכולם.

משמע שלדעת רש"י ורבנו תם, ללמד לאחרים ולהביא אותם לקיום המצוות היא המדרגה העליונה, מה שאינו כן אצל רב אחאי גאון, שהעיקר ללמוד תורה לעצמו, ואם כך, קשה קצת על רש"י ורבנו תם, שאם ללמד לאחרים גדול יותר, למה בכל אופן רבי יוחנן הניח תפילין לפני שלימד לרבה בר בר חנה? ויש לתרץ, שיש הבדל בין ללמד לרבים ובין ללמד לאחרים שאינם רבים. רבי יוחנן לימד את תלמידו רבה בר בר חנה (ואולי היו שמה עוד כמה תלמידים), אבל הוא לא לימד לרבים, ולכן עדיף שיעסוק בחובת המצוות לפני שילמד. אבל חזקיה לימד לרבים, וזה עדיף וחשוב מלעסוק במצוות וללמוד לעצמו. ואולי יש לומר שאפילו רב אחאי גאון מודה שאם עומדת בפני אדם מצוה של ללמד תורה לרבים, היא באה לפני קיום מצוות או לימוד עצמי, ובזה יודה לרש"י ולתוספות.

ואולי אף אפשר לתרץ בדרך אחרת, שלפי רבנו תם, ללמד לאחרים הוא עדיף רק כשמדובר "שמביא את הרבים לידי מעשה כשמלמדם", אבל אם כשמלמד לאחרים לא מדובר בהבאתם לשמירת המצוות, בזה מודה לרב אחאי גאון שעדיף לימוד עצמי או קיום מצוות, ולכן רבי יוחנן הניח תפילין לפני שענה לרבה בר בר חנה, מכיון שלא היה מדובר בשאלה למעשה, אלא בהבנת דברי רבי נחמיה בגמרא.

והמהרש"א מהדורא-בתרא, על בבא-קמא כותב: "אין להקשות לפירוש רבנו תם דלאגמורי עדיף, אמאי הוה מניח תפילין קודם, דיש לומר דזמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד, ובמצוה עוברת היא זמנה, ודו"ק"³. משמע

3. בענין סדר הקדימה בתורה ובמצוות, עיין מועד-קטן דף ט., שם מצביעה הגמרא על הסתירה בין הפסוק "וכל חפצין לא ישוו בה" (משלי ג ; טו), לבין הפסוק "וכל חפצים לא ישוו בה" (משלי ח ; יא). שפסוק הראשון משמע שקיום מצוות ישוו בה (בתורה), וקודם ללימוד התורה, אך לפי

גדול לימוד שמביא לידי מעשה (יז).

שהוא סובר שהיה אז זמן תפילה, ולכן רבי יוחנן הניח תפילין לפני שענה לרבה בר בר חנה, כיון שהיתה מצוה העוברת, ורק אחר-כך ענה לו, אבל בדרך-כלל היה עונה ומלמד תורה לאחרים לפני קיום מצוותיו.

סיכום הדיעות.

כך אם כן תראה הטבלה המסכמת את הדעות השונות:

דרגה פחותה	דרגה אמצעית	דרגה מעולה	מה עדיף
			הדעה
ללמוד תורה	מעשה	ללמד לאחרים	רש"י ותוספות (בקידושין)
מעשה	ללמוד תורה	ללמד אחרים	רבנו תם (בבבא קמא)
ללמד אחרים	מעשה	ללמוד תורה	רב אחאי גאון

לימוד ומעשה.

מתוך כך אנו באים לעסוק בכל הנושא הנ"ל של היחס בין לימוד ומעשה, שכן כבר כתבו על זה גדולים, והאריכו מאד ביחס לענינים אלה (עיין נפש-החיים ועוד). אבל נראה לנו שאפשר להביא כאן שתי גישות מיוחדות בענין זה:

מו"ר ראש-הישיבה הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א, מסביר על-פי דברי המהר"ל על שלימוד גדול ממעשה, שהלימוד אף מושך אחריו את

הפסוק השני "אפילו חפצי שמים לא ישוו בה", ואם כן, קודם הלימוד לקיום מצוות? ומתרתצת הגמרא: "כאן במצוה שאפשר לעשותה על-ידי אחרים (שאינו פוסק מלימודו), כאן במצוה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחרים (שפוסק מלימודו ומקיים את המצוה - תוספות שם ד"ה כאן)". לפי זה, בהנחת תפילין שהיא מצוה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחרים, בודאי רבי יוחנן היה מחוייב להפסיק את לימודו ולקיימה, ובמיוחד מפני שהיא מצוה עוברת, ויש לחוש שמא יעבור זמנה, וכדברי המהרש"א.

המעשים. אלא שאנחנו לא מתעסקים בלימוד תורה כאמצעי להגיע למעשה, אלא כדי להתחבר עם האין סוף, וכדי שתופיע התורה בעולם. על-ידי זה מתבארת המשנה במסכת אבות בריש פרק קנין תורה: "שכל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו וכו'". התורה גוררת אחריה לא רק את כל המצוות, אלא גם טובות מרובות לעוסקיה, אבל אין אנחנו מתעסקים בתורה כדי להגיע לדברים האלה, אלא לשמה, לשם התורה וניתן התורה.

וכן "הלומד על-מנת ללמד - מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על-מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד, לשמור ולעשות". כאן העשייה באה אחרי הלימוד לעצמו והלימוד לאחריים, אבל המטרה היא ללמוד, ושהתורה תופיע בעולם, ולכן השכר הגדול הוא שמשפיקין בידו ללמוד וגם לעשות, שהיא גם הופעת התורה בעולם. אפשר להאריך מאד בזה, ואין כאן מקומו.

שני סוגי שכר

כהמשך, אולי אפשר להציע פתרון נוסף, על-פי דברי הנצי"ב בשו"ת משיב-דבר⁴. הנצי"ב נשאל לגבי אדם שלמד תורה, ומכר את זכויותיו ומצוותיו לאדם אחר שלא היה יכול ללמוד כל היום, "וחפץ במצוותיו מאד", אם אחר כך יכול לחזור בו. ובתוך התשובה הנצי"ב דן בכלל הנושא המורכב הזה, של מכירת חצי זכויותיו. הוא מאד מתנגד למושג הזה וממשיל זאת לאדם שכיבד אותו המלך, והלך הוא ומכר כבוד זה לאחר, שבכך מבזה את עצמו וגם את המלך.

שם כותב הנצי"ב כך: "ויש שני מיני זכויות: אחד, מי שעושה איזה תיקון במדינה, שראה המלך לאשרו במתנה כראות עיני המלך. והשני, מי שמתכשר במלחמה הרבה, הרי זה המלך מרימו למעלה שרי הצבא. ואין שני הזכויות שוין, דזכות הראשון הכל יכולין לקבל אותו, מה שאין כן זכות השני, אין כל אדם יכול לקבלו. כך מעין זה הבדל שכר מצוות משכר תורה". שכר מצוות יכול כל אחד לקבל, "מה שאינו כן שכר התורה, הוא יושב בישיבה של מעלה, ומי שאינו ראוי לכך אינו אפשר לקבל זה העונג הרוחני וכו'".⁵

4. חלק ג סימן יד.

5. ועיין בשו"ת ציץ-אליעזר חלק טו סימן לה, שמביא את דעת בעל שו"ת טוב-טעם-ודעת, שחולק על דעת המשיב-דבר, שאדרבא, אי-אפשר למכור מצוות ומעשים-טובים, ורק אפשר לומר שיכול למכור

יוצא מדבריו, שיש בכל מצוה שני דברים: שכר ועונש הפשוט, וקירבה למחיצתו של הקב"ה (בתוך דבריו שם הוא מכריע שאפשר למכור שכר מצוות, אבל שכר תורה אי-אפשר למכור לאחר). ונראה לומר שבכל המצוות יש שכר ועונש, אבל דוקא בתורה יש בנוסף לכך קירבה מיוחדת להקב"ה, ויותר מאשר בכל המצוות⁶. ולכן גדול לימוד תורה יותר משאר המצוות, כי הוא מאפשר לאדם להדבק באין סוף. והלומד בשביל הדבקות הזאת, הרי הוא במדרגה גבוהה מאד, כדברי הב"ח⁷: "כוונתו יתברך היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתו וגופו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין, ברמ"ח מצוות-עשה ושס"ה מצוות לא-תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת, היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם".

זוה קשור לדבריו הקודמים, שכל המצוות המעשיות נמשכות אחרי הלימוד, אבל אין הן העיקר, כי אם הלימוד עצמו, אשר מטרתו להידבק בשכינה ולהיות מרכבה לשכינתו יתברך.

יהי רצון שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה.

שכר התורה. עיין שם בכל התשובה על "שותפות לגבי לימוד תורה וקיום מצוות", שמביא הרב וולדינברג דברים רבים מעניינים וחידושים בענין זה, ובמיוחד שתי גירסאות של סיפור מפורסם ששאל רבנו חיים מוולוז'ין את הגר"א, שענה שודאי יחלק זכויותיו עם אחר, ושה רצונו של המקום. ועיין בספר פני-ארבעה-אבות לבבא-קמא דף יז, וזו לשונו: "מה שאמרו שם 'תלמוד גדול או מעשה גדול', היינו כדי שנדע באיזה מהם ראוי להתעסק תחילה ביותר, ועל זה אמרו שפיר 'תלמוד גדול שמביא לידי מעשה'. ואם כן, כשיתעסק בתלמוד, סוף שיהיה שכר שניהם בידו, אבל אם יתעסק במעשה, אין לו שכר תלמוד, וכו'". משמע שכלולים בתלמוד שני סוגי השכר - גם שכר ככל מצוה, וגם שכר המיוחד של תלמוד.

7. אורח-חיים סימן מז ד"ה ומ"ש דאמר.